

ენათმეცნიერება, ლიტერატურათმცოდნეობა
LINGUISTICS, LITERARY CRITICISM

კონფლიქტი მთიან ყარაბაღში და მისი გავლენა სოციუმზე (აკრამ აილისლისის „ქვის სიზმრების“, გიუნელ მოვლუდის „ბანაკისა“ და ნარინე აბგარიანის შემოქმედების მიხედვით)

მზევინარი ჯანაშვილი

სოხუმის სახელმწიფო უნივერსიტეტი
სადოქტორო პროგრამა თანამედროვე ქართული
ლიტერატურა და ლიტერატურათმცოდნეობა,
დოქტორანტი. საქართველო, 0186 თბილისი,
ა. პოლიტოვსკაიას ქ. # 61
+995 555 42 10 89. janashvilimzevinri@gmail.com
ORCID iD: 0009-0001-2340-2980

აბსტრაქტი

მთიანი ყარაბაღის კონფლიქტი არის ეთნიკური და ტერიტორიული დაპირისპირება სომხეთსა და აზერბაიჯანს შორის, რომელიც მთიანი ყარაბაღის რეგიონისა და მის გარშემო მდებარე ტერიტორიებზე მიმდინარეობს. ეს კონფლიქტი სათავეს იღებს მე-20 საუკუნის დასაწყისში, მაგრამ განსაკუთრებით გამწვავდა 1980-იანი წლების ბოლოს, როცა საბჭოთა კავშირის დაშლის პროცესის ფონზე სომხებმა მთიანი ყარაბაღის დამოუკიდებლობა და აზერბაიჯანიდან გამოყოფა მოითხოვეს.

1992 წლის თებერვალში მომხდარმა „ხოჯალის ხოცვა-ჟლეტამ“⁹⁸ გამოიწვია მასობრივი მსხვერპლი მშვიდობიან მოსახლეობაში და მასშტაბური იძულებითი გადაადგილება. ეს ტრაგიკული მოვლენა გახდა კონფლიქტის ერთ-ერთი ყველაზე მძიმე ეპიზოდი, რომელმაც გამოიწვია რეგიონის დემოგრაფიული ცვლილება და დღემდე რჩება დაძაბულობის წყაროდ ორ ქვეყანას შორის. კონფლიქტის გადაუჭრელობა კვლავ ახდენს გავლენას რეგიონულ სტაბილურობასა და საერთაშორისო ურთიერთობებზე სამხრეთ კავკასიაში. ყარაბაღის კონფლიქტს იძულებით გადაადგილებასთან ერთად მოჰყვა ეკონომიკური სირთულეები და ფსიქოლოგიური ტრავმა მრავალი ადამიანისთვის. მთიანი ყარაბაღის კონფლიქტმა მნიშვნელოვანი გავლენა იქონია ორივე ქვეყნის სომხეთისა და აზერბაიჯანის საზოგადოებებზე, რაც აისახა აქრამ აილისლის „ქვის სიზმრებში“, გიუნელ მოვლუდის „ბანაკსა“ და ნარინე აზგარიანის მხატვრულ ნაწარმოებებში, სადაც გააზრებულად საუბრობენ ამ კონფლიქტის შედეგებსა და გავლენაზე.

აქრამ აილისლის „ქვის სიზმრები“, ⁹⁹ გიუნელ მოვლუდის „ბანაკი“ და ნარინე აზგარიანის „განაგრძე ცხოვრება“ არის ნაწარმოებები, სადაც მწერლებმა შეძლეს უმძიმეს ადამიანურ მანკიერებებზე ამაღლებით საკუთარ თავში მტრობისა და სისასტიკის დამარცხება, საპირისპირო მხარის ტკივილის, ტანჯვის გასიგრძეგანება და გათავისება.

აქრამ აილისლი, ნარინე აზგარიანი და გიუნელ მოვლუდი - არიან მწერლები, რომლებიც საუბრობენ ყარაბაღის ომის და ომის შემდგომ პერიოდზე, საკუთარი მიწიდან, სახლიდან, შეჩ-

⁹⁸ „ხოჯალის გენოციდი, რომელიც მთელი აზერბაიჯანელი ხალხის წინააღმდეგაა მიმართული, გახლავთ კაცობრიობის ისტორიაში ბარბაროსული ქმედების გამოვლინება; იგი წარმოუდგენელი სისასტიკითა და სასჯელის არაადამიანური მეთოდებით ხასიათდება. ეს გენოციდი ასევე მთელი კაცობრიობის წინააღმდეგ მიმართული ისტორიული დანაშაულია.“

⁹⁹ <https://www.armin.am/images/menus/1400/AkramAilisi-Stone-dreams.pdf>

ვეული ყოფიდან გამოგდებულ, ყველანაირი საკუთრების დამკარგავი ადამიანების ბედზე.

მწერლები გადმოგვცემენ თავიანთი თვალით დანახულს და განცდილს. სამივე ავტორი ცდილობს მთელი სულისკვეთებით გადმოგვცენ ის ტკივილი და ტრავმა, რომლებიც ცვლიან ადამიანის ცხოვრებას. სამივე ავტორი საუბრობს იძულებით გადაადგილებულთა ეკონომიკურ სირთულეებსა და ფსიქოლოგიური ტრავმის გამოცდილებაზე¹⁰⁰ და ხშირად ეხებიან კონფლიქტისა და ომის თემებს¹⁰¹ (Alexander, 2004:5).

ავტორები წარმოაჩენენ კონფლიქტის ორივე მხარეს, მათ კულტურულ მემკვიდრეობას და ეროვნული იდენტობის საკითხებს, საუბრობენ ომის აბსურდულობასა და დამანგრეველ შედეგებზე. მათი პერსონაჟები წარმოაჩენენ ადამიანებს, რომლებიც ცდილობენ შეინარჩუნონ ღირსება და გააგრძელონ ცხოვრება ომისა და კონფლიქტის მიმე პირობებში.

ეს ლიტერატურული ნაწარმოებები გვთავაზობენ უნიკალურ შესაძლებლობას, გავიგოთ კონფლიქტის კომპლექსური ბუნება და მისი გავლენა ადამიანთა ცხოვრებასა და სოციუმზე, რითაც ხელს უწყობენ ემპათიისა და ურთიერთგაგების გაღრმავებას.

სამივე ავტორის შემოქმედება ერთგვარი სარკეა, რომელიც ასახავს კატასტროფულ ჭეშმარიტებას: ომი და შედეგად ტრავმა არის უცვლელი ტრაგიკული კომპონენტი კაცობრიობის ისტორიაში, მათ შორის თანამედროვე სამყაროში.

საკვანძო სიტყვები: ტრავმული მეხსიერება; მთიანი ყარაბაღის ომის შემდგომი სამყარო და მისი გავლენა სოციუმზე.

¹⁰⁰ Айерман Р. Социальная теория и травма / Р. Айерман // Социологическое обозрение. — Т. 12. — 2013. — № 1. — С. 125.

¹⁰¹ Казарян К., Исаев Г. Армяне и азербайджанцы заживают психологические раны после войны.

დისკუსია

აქრამ აილისილის, ნარინე აბგარიანისა და გიუნელ მოვლუდის ნაწარმოებებისა მთავარი თემებია: დემოკრატია, ადამიანის უფლებები, გენდერული თანასწორობა, უმცირესობათა უფლებები, მშვიდობის დაცვა და საკაცობრიო ღირებულებები. მათ ნაწარმოებებში საუბარია თუ რა გავლენა იქონია კონფლიქტმა სოციუმზე სხვადასხვა პერპექტივიდან და როგორ შეცვალა ომმა ჩვეულებრივი ადამიანების ბედი, რამაც განაპირობა ტრავმა, იძულებითი გადაადგილება და ოჯახების დაშლა.¹⁰² მათი ნაწარმოებები ასევე ეხება იდენტობის, მეხსიერებისა და შერიგების თემებს. ისინი გვიჩვენებენ, თუ როგორ ცდილობენ ადამიანები შეინარჩუნონ თავიანთი კულტურა და ტრადიციები კონფლიქტის პირობებში. სამივე ავტორი ხაზს უსვამს ომის ტრაგიკულობას, მის უარყოფით გავლენას სოციუმზე და მათ შედეგებს:

- **იძულებითი გადაადგილება:** ნაწარმოებებში აღწერილია თუ როგორ აიძულა კონფლიქტმა ადამიანთა უმრავლესობას დაეტოვებინათ საკუთარი კარ-მიდამოები. ეს ყველაფერი ცვლის პერსონაჟების იდენტობას და მათ კავშირს სამშობლოსთან.
- **კულტურული მემკვიდრეობის დაკარგვა:** ნაწარმოებებში ნათლად ჩანს, როგორ ემუქრება და ანადგურებს კონფლიქტი კულტურულ მემკვიდრეობას. პერსონაჟები განიცდიან არამხოლოდ ფიზიკურ ტრავმას და ტანჯვას, არამედ მათ კულტურულ იდენტობის ნაწილსაც ემუქრება სამომავლოდ განადგურება.
- **ურთიერთობების რღვევა:** ნაწარმოებებში აღწერილია, თუ როგორ ანგრევს კონფლიქტი ოჯახებსა და თემებს. ადრე

¹⁰² Alexander, Jeffrey C – Toward a Theory of Cultural Trauma – University of California press, Berkley 2004

მშვიდობიანად მცხოვრები მეზობლები (აზერბიჯანელი და სომხები), ომის ზეგავლენით, მტრებად იქცევიან.

- **ტრავმა და მეხსიერება:** ავტორები გვიჩვენებენ, როგორ მოქმედებს ტრავმული მეხსიერება ადამიანების ფსიქიკაზე. პერსონაჟები ებრძვიან მტკივნეულ მოგონებებსა და ცდილობენ გაუმკლავდნენ წარსულს.
- **ჰუმანურობის შენარჩუნება:** მიუხედავად ამ სირთულეებისა, ტექსტებში წარმოჩენილია პერსონაჟების მცდელობა, შეინარჩუნონ თანაგრძნობა და ჰუმანურობა კონფლიქტის პირობებში.

კვლევის პრაქტიკული მნიშვნელობა მდგომარეობს იმაში, რომ ნაშრომის მასალები შეიძლება გამოყენებულ იქნას მხატვრულ ლიტერატურაში ტრავმული მეხსიერების პრობლემის, ომის ზეგავლენის შესასწავლად.

ეს დისკუსიის პუნქტები იძლევა საშუალებას გავანალიზოთ კონფლიქტის კომპლექსური ბუნება და მისი მრავალმხრივი გავლენა. ისინი ასევე გვთავაზობენ პერსპექტივებს მომავალი კვლევებისა და პოლიტიკის შემუშავებისთვის.

შესავალი

მთიანი ყარაბაღის კონფლიქტი ერთ-ერთი ყველაზე რთული და ხანგრძლივი დაპირისპირებაა პოსტსაბჭოთა სივრცეში. კონფლიქტი, რომელიც ათწლეულების განმავლობაში გრძელდება, ღრმად აისახა რეგიონის მოსახლეობის ცხოვრებაზე, კულტურასა და ლიტერატურაზე. აქრამ აილისლი, ნარინე აზგარიანი და გიუნელ მოვლუდი - სამივე მწერალი სხვადასხვა კულტურული და ეთნიკური წარმომავლობით - ნაწარმოებებში ასახავს ამ კონფლიქტის მრავალმხრივ გავლენას სოციალურზე. კონფლიქტმა გამოიწვია:

- მასობრივი იძულებითი გადაადგილება;
- ეკონომიკური სირთულეები ორივე ქვეყანაში;

- ეთნიკური დამაბულობის ზრდა;
- ფსიქოლოგიური ტრავმა მრავალი მოქალაქისთვის;
- საერთაშორისო ურთიერთობების გართულება რეგიონში.

ნაშრომის კვლევის ინტერესს წარმოადგენს აქრამ აილისლის რომანი „ქვის სიზმრების“, გიუნელ მოვლუდის ავტობიოგრაფიული რომანი „ბანაკი“ და ნარინე აბგარიანის პროზაული კრებულის „განაგრძე ცხოვრება“¹⁰³ განხილვა ტრავმის დისკურსის კონტექსტში.

აღნიშნული ავტორების შემოქმედების მთავარი კონცეპტია პოსტრავმული ცხოვრების ასახვა. შესწავლილი ნაწარმოებების გმირების მთავარი პრობლემდ რჩება ომის შედეგად მიღებული ტრავმა, მისი გვლენა სოციუმზე და მიღებული ტრავმის დაძლევა.

კვლევის მიზანია გაანალიზოს და წარმოაჩინოს ნარინე აბგარიანის მცირე კრებულის „განაგრძე ცხოვრების“, გიუნელ მოვლუდის „ბანაკისა“ და აქრამ აილისლის „ქვის სიზმრების“ ტექსტში წარმოჩენილი ომის რეალობა, იძულებითი გადასახლება და ტრავმის მხატვრული ინტერპრეტაცია.

ნაშრომის **აქტუალურობას** განაპირობებს ტრავმის პრობლემისა და მისი გადაჭრის გზების შესწავლის აუცილებლობა თანამედროვე მხატვრულ ლიტერატურაში.

ტრავმა გლობალური, უნივერსალური, მარადიული პრობლემაა და მისი შესწავლა მეხსიერებისა და პოსტმეხსიერების დაუფლების საშუალებაა; ჰუმანურ და ეთიკურ კითხვებზე პასუხების პოვნის საშუალება. კონკრეტული მწერლების მხატვრული ნაწარმოებების ანალიზით ვეცადეთ გაგვეგო კონფლიქტის უფრო ღრმა, ადამიანური მხარე და მისი გავლენა როგორც ინდივი-

¹⁰³ Радио «Эхо Москвы» (11.09.2020) [подкаст радиointервью «Книжная кухня». Книга «Дальше жить» с Наринэ Абгарян в прямом эфире]. ელ.რესურსი: <https://echo.msk.ru/programs/beseda/2707455-echo/> (გადამოწმებულია 10.05.2024)

დებზე, ასევე მთლიანად საზოგადოებაზე. ეს კვლევა ხაზს გაუსვამს ლიტერატურის მნიშვნელობას რთული სოციალური და პოლიტიკური რეალობის გააზრებისა და გადმოცემისთვის. სამივე ავტორის ნაწარმოებები გვთავაზობს უნიკალურ შესაძლებლობას, შევხედოთ კონფლიქტის ეპიცენტრში მყოფი ადამიანების ცხოვრებას, გავიგოთ მათი განცდები, იმედები და შიშები. ისინი ასახავენ არა მხოლოდ ომის ფიზიკურ და მატერიალურ შედეგებს, არამედ მის ღრმა ფსიქოლოგიურ და სოციალურ გავლენას საზოგადოებაზე¹⁰⁴ (ალექსანდერი, 2015:96).

ამ ლიტერატურული ნაწარმოებების ანალიზი საშუალებას მოგვცემს უკეთ გავიგოთ კონფლიქტის კომპლექსური ბუნება და მისი გავლენა ადამიანთა ყოველდღიურ ცხოვრებაზე, რაც თავის მხრივ, ხელს შეუწყობს ემპათიის გაღრმავებას და კონფლიქტის მშვიდობიანი მოგვარების გზების ძიებას.

მეთოდი

ამ კვლევაში გამოყენებულია კომპარატიული ლიტერატურული ანალიზის მეთოდი,¹⁰⁵ რომელიც მიზნად ისახავს მთიანი ყარაბაღის კონფლიქტის ასახვის შესწავლას სამ ლიტერატურულ ნაწარმოებში: აქრამ აილისლის „ქვის სიზმრების“, გიუნელ მოვლუდის „ბანაკისა“ და ნარინე აზგარიანის „განაგრძე ცხოვრების“ მიხედვით.

1. ტექსტების შერჩევა და მომზადება: სამივე ნაწარმოების ორიგინალი ტექსტების მოძიება - საჭიროების შემთხვევაში, თარგმანების გამოყენება (ქართულ ან ინგლისურ ენაზე).

2. ძირითადი თემების იდენტიფიკაცია: თითოეულ ნაწარმოებში კონფლიქტთან დაკავშირებული მთავარი თემების გამოყოფა - თემების კატეგორიზაცია (მაგ., იძულებითი გადაადგილება, იდენტობის კრიზისი, ტრაემა).

¹⁰⁴https://kulturiskvleebi.weebly.com/uploads/1/8/3/7/18376403/cultural_trauma_and_collect.identity.pdf

¹⁰⁵ http://css.ge/wp-content/uploads/Tsuladze_Sociologiuri_Kvlevis_Tvisebrivi_Metodebi.pdf

3. ნარატიული ტექნიკების ანალიზი: ავტორების მიერ გამოყენებული მხატვრული ხერხების შესწავლა - პერსონაჟების განვითარებისა და თხრობის სტილის ანალიზი.

4. კონტექსტუალური ანალიზი: ნაწარმოებების ისტორიული და სოციალური კონტექსტის გათვალისწინება - ავტორების ბიოგრაფიული დეტალების გამოკვლევა, რამდენადაც ეს რელევანტურია.

5. შედარებითი ანალიზი: სამივე ნაწარმოების შედარება თემატური, სტილისტური და იდეოლოგიური თვალსაზრისით; მსგავსებებისა და განსხვავებების იდენტიფიკაცია.

6. სოციალური გავლენის შეფასება: ნაწარმოებების რეცეფციის შესწავლა შესაბამის საზოგადოებებში; ლიტერატურული კრიტიკის მიმოხილვა.

7. ინტერპრეტაცია და სინთეზი: მოპოვებული მონაცემების ინტერპრეტაცია; დასკვნების გამოტანა კონფლიქტის ლიტერატურულ რეპრეზენტაციაზე.

8. ეთიკური საკითხები: მგრძნობიარე თემების გათვალისწინება ანალიზის პროცესში; ობიექტურობისა და მიუკერძოებლობის შენარჩუნება.

ეს მეთოდოლოგია უზრუნველყოფს სისტემატურ მიდგომას ნაწარმოებების ანალიზისადმი და საშუალებას იძლევა გამოვლინდეს, თუ როგორ ასახავენ სხვადასხვა ავტორები მთიანი ყარაბაღის კონფლიქტს და მის გავლენას საზოგადოებაზე, ეს მეთოდოლოგიური ჩარჩო საშუალებას მოგვცემს მრავალმხრივად შევისწავლოთ მთიანი ყარაბაღის კონფლიქტი და მისი გავლენა საზოგადოების განვითარებაზე, რაც უზრუნველყოფს კვლევის სიღრმესა და ობიექტურობას.

შედეგები

მთიანი ყარაბაღის კონფლიქტი არის ხანგრძლივი დაპირისპირება აზერბაიჯანსა და სომხეთს შორის, ამ რეგიონის კონ-

ტროლის გამო. კონფლიქტმა რამდენიმე ეტაპი გაიარა, მათ შორის ომი 1990-იან წლებში და 2020 წელს, კონფლიქტის შედეგად მნიშვნელოვნად დაზარალდა:

- მოსახლეობის გადაადგილება: ბევრი ადგილობრივი იძულებული გახდა დაეტოვებინა ქალაქი, საბრძოლო მოქმედებების გამო.
- ინფრასტრუქტურის დაზიანება: ქალაქის შენობები და კომუნიკაციები მნიშვნელოვნად დაზიანდა, საომარი მოქმედებების შედეგად.
- ეკონომიკური ზეგავლენა: კონფლიქტმა სერიოზულად დააზარალა ადგილობრივი ეკონომიკა, შეაფერხა ვაჭრობა და ინვესტიციები.
- პოლიტიკური არასტაბილურობა: ქალაქის სტატუსი და მართვა ხშირად იცვლებოდა კონფლიქტის მიმდინარეობისას.
- ჰუმანიტარული კრიზისი: მოსახლეობა განიცდიდა საკვების, წყლის და სამედიცინო დახმარების ნაკლებობას.

დემოგრაფიული ცვლილებები:

მოსახლეობის რაოდენობის მკვეთრი შემცირება, ეთნიკური შემადგენლობის ცვლილება რეგიონში, იძულებით გადაადგილებულ პირთა რაოდენობის ზრდა,

სოციალურ-ეკონომიკური შედეგები:

სოციუმის ეკონომიკური ინფრასტრუქტურის განადგურება, უმუშევრობის მაღალი დონე იძულებით გადაადგილებულ პირებს შორის, სოციალური სერვისების ხელმისაწვდომობის შემცირება, ფსიქოლოგიური გავლენა. პოსტ-ტრავმული სტრესული აშლილობის (PTSD) მაღალი მაჩვენებელი გადარჩენი-

ლებში, კოლექტიური ტრავმის ჩამოყალიბება აზერბაიჯანულ საზოგადოებაში, თაობათაშორისი ტრავმის გადაცემა.¹⁰⁶

კვლევის შედეგად გამოვლინდა რამდენიმე მნიშვნელოვანი ასპექტი მთიანი ყარაბაღის კონფლიქტის ლიტერატურულ რეპრეზენტაციასთან დაკავშირებით:

1. თემატური მსგავსებები:

სამივე ნაწარმოებში გამოიკვეთა საერთო თემები: იძულებითი გადაადგილება, იდენტობის კრიზისი, ტრავმა და გამძლეობა.

აილისლის „ქვის სიზმრები“ და აბგარიანის „განაგრძე ცხოვრების მიხედვით“ განსაკუთრებულ ყურადღებას უთმობს ომის აბსურდულობასა და მის გავლენას ჩვეულებრივ მოქალაქეებზე. მოვლუდის „ბანაკი“ აქცენტს აკეთებს ლტოლვილთა ამოცდილებაზე, მათ ბრძოლაზე ახალ რეალობასთან ადაპტაციისთვის.

2. პერსპექტივების მრავალფეროვნება:

«Каменные сны» („ქვის სიზმრები“ (აზერბაიჯანული: *Daş yuxular*) არის აზერბაიჯანელი მწერლის აკრამ აილისლის რექციემური რომანი, რომელიც ეძღვნება სომხურ-აზერბაიჯანული კონფლიქტის გააზრებას, მისი ესკალაციის პერიოდში 1980-იანი წლების ბოლოს. რომანში მნიშვნელოვანი ადგილი უჭირავს ავტორის მშობლიური სოფლის - აილისის ისტორიას ნახიჩევანის მხარეში, რომლის მოსახლეობის უმეტესი ნაწილი სომხები იყვნენ, თითქმის მთლიანად განადგურდნენ 1919 წლის ხოცვა-ჟლეტის დროს. რომანი ეძღვნება მწერლის თანამემამულეების ხსენებას, რომლებმაც დატოვეს უდიდესი ტკივილი მის გულში.

აილისლი გვთავაზობს აზერბაიჯანულ ხედვას, მაგრამ ცდილობს წარმოაჩინოს კონფლიქტის ორივე მხარე. როგორც

¹⁰⁶ Gamaghelyan, Phil. "Rethinking the Nagorno-Karabakh Conflict: Identity, Politics, Scholarship." *International Negotiation*, vol. 15, no. 1, 2010, pp. 33-56.

აღვნიშნეთ, აზერბაიჯანელი მწერლის ეს რომანი ეხება სომეხ-აზერბაიჯანულ კონფლიქტს. აზერბაიჯანში 2013 წლის იანვრის პირველი დღეები აღინიშნა სკანდალური ამბით, წიგნის გამოსვლის შემდეგ საჯაროდ აცხადებდნენ, რომ გამოჩენილმა აზერბაიჯანელმა მწერალმა აქრამ აილისლიმ შეურაცხყოფა მიაყენა აზერბაიჯანელ ერს, მწერალს ადანაშაულებდნენ სომხების მიმართ სიმპათიაში და აკრიტიკებდნენ აზერბაიჯანულ მედიას, მწერალთა კავშირს (რომლის წევრიც აილისლი 20 წელზე მეტი ხნის განმავლობაში იყო) მასთან სოლიდარობისთვის. მწერალმა რომანის დაწერის მიზეზი შემდეგნაირად განმარტა: თავდაპირველად მესმოდა თემის სირთულე, ვიცოდი, რომ საზოგადოებაში მას ორაზროვნად მიიღებდნენ. ბოლოს და ბოლოს, ბევრი ადამიანია, ვინც ამ ორი ხალხის ტრაგედიიდან უზარმაზარ დივიდენდებს იღებს და კარიერას მასზე აშენებს. წინასწარ ვიწინასწარმეტყველე, როგორი გაბრაზებითა და გამწარებით შეხვდებოდა ეს ხალხი რომანს. გულწრფელად რომ გითხრათ, ამ ნამუშევრით მინდოდა მესიჯი გამეგზავნა სომხებისთვის და, პირველ რიგში, მთიან ყარაბაღში მცხოვრები სომეხი მოქალაქეებისთვის. „მინდოდა მათთვის მეთქვა, რომ ჩვენ არ დაგვიწყებია ბოროტება, რაც მათ წინააღმდეგ ჩავიდინეთ. დიახ, ჩვენ ჩავიდინეთ ეს ბოროტება. მაგრამ მათ იგივე გააკეთეს და ამ ყველაფრის შესახებ სხვებმაც, მათ შორის ხოჯალის სომეხმა მწერლებმაც უნდა თქვან. მინდა ხაზი გავუსვა, რომ თუ სომეხები განაგრძობენ მთიან ყარაბაღში ცხოვრებას, მაშინ ისინი არ უნდა შევაშინოთ. მე მესიჯი გავუგზავნე სომეხებს, რომ ყველაფერი დაკარგული არ არის და ჩვენ შეგვიძლია მშვიდობიანად თანაცხოვრება.

ნარინე აზგარიანის შემოქმედება „განაგრძე ცხოვრების“ მიხედვით: ¹⁰⁷ აზგარიანი არის სომეხი მწერალი, რომელიც ხშირად წერს მთიანი ყარაბაღის შესახებ. ის უშუალო კავშირშია ისტორიულ მოვლენებთან, ომი და მიღებული ტრავმა მისი პირადი ტრაგედიაა. აზგარიანთა ოჯახი ომის მსხვერპლია, რადგან

¹⁰⁷ Абгарян Н. Дальше жить. Москва : АСТ, 2018. 256.

ის ცხოვრობდა (და მწერლის მშობლები დღესაც ცხოვრობენ) სასაზღვრო რეგიონში - ხშირი დაბომბვისა და საომარი მოქმედებების ადგილას. სომხეთსა და აზერბაიჯანს შორის კონფლიქტის ზონაში მცხოვრები **ნარინე იურიევნა** იყო შეიარაღებული მოვლენების უშუალო თვითმხილველი, რამაც ფსიქოლოგიური ტრავმა მიაყენა მშვიდობიანი მოსახლეობის უმეტესობას, მათ შორის მის ახლო ნათესავებს. კრებული შეიცავს ავტობიოგრაფიულ ფაქტებს, დაკვირვებებსა და შთაბეჭდილებებს. ახლობელმა ადამიანებმა, მათმა ისტორიებმა და გამოცდილებამ მნიშვნელოვანი როლი ითამაშა წარსულის გააზრებაში. აზერბაიჯანი ცდილობს წარმოაჩინოს კონფლიქტის გავლენა ჩვეულებრივ ადამიანებზე. **ავტორი** ფოკუსირდება სომხურ გამოცდილებაზე, მაგრამ ასევე იკვლევს კონფლიქტის უნივერსალურ ასპექტებს.¹⁰⁸

გიუნელ მოვლუდის „ბანაკი“:¹⁰⁹ მოვლუდი გიუნელ იმანოვას სამწერლო ფსევდონიმია. პოეტი აზერბაიჯანის ყარაბაღის რეგიონში დაიბადა. 12 წლის ასაკში გიუნელი იძულებული გახდა, ოჯახთან ერთად, დაეტოვებინა მშობლიური ქვეყანა ყარაბაღის კონფლიქტის გამო. აზერბაიჯანელი მწერლის ნაწარმოები ასახავს საკუთარი მიწიდან, სახლიდან, შეჩვეული ყოფიდან გამოგდებული, ყველანაირი საკუთრების დამკარგავი ადამიანების ბედს; ამგვარ რთულ ვითარებაში აღმოცენებულ იერარქიას, დომინანტი ინდივიდების მიერ დადგენილი კანონებს, ექსტრემალური პირობებისგან წარმოქმნილი შემთხვევებსა და ურთიერთობებს. მოვლუდი ყურადღებას ამახვილებს ადამიანურ ისტორიებსა და კონფლიქტის პირად გავლენებზე.

3. ნარატიული ტექნიკები:

¹⁰⁸ Abgaryan, Narine. *Three Apples Fell from the Sky*. Oneworld Publications, 2020.

¹⁰⁹ «Девочка из Карабаха» — роман Гюнель Мовлуд о жизни беженцев, патриархальном Азербайджане и сильных женщинах, ელ.რესსური: <https://www.rfi.fr/tu/kavkaz/2021/0308-девушка-из-карабаха-р-оман-гюнель-мовлуд-беженцы-война-азербайджан-женщины> (გადამოწმებულია 23.09.2024)

Гюнель Мовлуд, «Девочка из Карабаха».

აქრამ აილისლი იყენებს სიმბოლურ ენას, გამომსახველობით საშუალებებს და მაგიურ რეალიზმს კონფლიქტის აბსურდულობის გადმოსაცემად.

აბგარიანი მიმართავს პირველ პირში თხრობას, რაც ზრდის ემოციურ ზემოქმედებას მკითხველზე.

მოვლული იყენებს დოკუმენტურ სტილს, რეალისტური სურათის შესაქმნელად.

4. იდენტობის საკითხები:

სამივე ნაწარმოებში ხაზგასმულია ეროვნული და კულტურული იდენტობის მნიშვნელობა. პერსონაჟები ხშირად განიცდიან იდენტობის კრიზისს კონფლიქტის კონტექსტში.

5. სოციალური გავლენა:

აილისლის წიგნმა გამოიწვია წინააღმდეგობრივი რეაქციები, განსხვავებული აზერბაიჯანში, რაც მიუთითებს თემის მგრძნობელობაზე.

აბგარიანის ნაწარმოებმა ხელი შეუწყო ომის შედეგებზე დიალოგის ინსპირირებას სომხურ საზოგადოებაში.

მოვლულის „ბანაკი“ გახდა მნიშვნელოვანი წყარო ლტოლვილთა გამოცდილების გასაგებად.

6. უნივერსალური გზავნილები:

სამივე ავტორი ხაზს უსვამს მშვიდობის, შერიგებისა და ჰუმანიზმის მნიშვნელობას.

ნაწარმოებები წარმოაჩენს ომის დამანგრეველ შედეგებს, უბიძგებს მკითხველს კონფლიქტის მშვიდობიანი მოგვარებისკენ. სამი ავტორის მხატვრული ტექსტების განხილვის შედეგად შეგვიძლია გამოვყოთ შემდეგი საერთო თემები:

1. **ომის ტრაგიკულობა:** სამივე ავტორი ხაზს უსვამს კონფლიქტის დამანგრეველ გავლენას ადამიანთა ცხოვრებაზე, მომავალზე.

2. **იდენტობის საკითხები:** ნაწარმოებებში ხშირად განიხილება ეროვნული და პირადი იდენტობის თემები კონფლიქტის კონტექსტში.

3. **მეხსიერება და ტრავმა:** ავტორები წერენ იმაზე, როგორ ახდენს გავლენას ისტორიული მეხსიერება და კოლექტიური ტრავმა თანამედროვე რეალობაზე.

4. **ჰუმანიზმი:** სამივე მწერალი ცდილობს წარმოაჩინოს კონფლიქტის მონაწილეთა ადამიანური მხარე, მიუხედავად მათი ეროვნებისა.

5. **შერიგების პერსპექტივები:** ნაწარმოებებში ხშირად ისმის კითხვა, თუ როგორ შეიძლება მოხდეს შერიგება და მშვიდობის მიღწევა.

ამ ლიტერატურული ნაწარმოებების განხილვა გვამღევეს საშუალებას დავინახოთ მთიანი ყარაბაღის კონფლიქტი სხვადასხვა პერსპექტივიდან და გავიაზროთ მისი კომპლექსური ბუნება. ისინი ასევე გვიჩვენებს ლიტერატურის როლს კონფლიქტის გააზრებასა და, შესაძლოა, მისი მოგვარების გზების ძიებაში.

კვლევის შედეგები გვიჩვენებს, რომ მიუხედავად განსხვავებული პერსპექტივებისა, სამივე ნაწარმოები მნიშვნელოვან წვლილს შეიტანს მთიანი ყარაბაღის კონფლიქტის კომპლექსური ბუნების გაგებასა და მისი ადამიანური განზომილების წარმოჩენაში. სამივე ტექსტში ჩანს, რამდენად მრავალმხრივი და ღრმა გავლენა იქონია მთიანი ყარაბაღის კონფლიქტმა და, კერძოდ, სოციუმის ტრაგედიამ როგორც ადგილობრივ, ისე რეგიონულ და საერთაშორისო დონეზე.

დასკვნა

მთიანი ყარაბაღის კონფლიქტის ლიტერატურული რეპრეზენტაციის კვლევამ აქრამ აილისლის, გიუნელ მოვლუდის და ნარინე აზგარიანის ნაწარმოებებში გამოავლინა კონფლიქტის

კომპლექსური ბუნება და მისი მრავალმხრივი გავლენა საზოგადოებაზე.

ზემოთ აღნიშნულმა ავტორებმა მთელი სიცხადითა და სიზუსტით გადმოგვცეს ყველა ის მოვლენა და პრობლემა, რომლებიც მათი ცხოვრების ურთულეს პერიოდს დაემთხვა, საუბარია საბჭოთა ხელისუფლების დამხობაზე, აზერბაიჯანისა და სომხეთს შორის მთიანი ყარაბაღის სისხლიან ბრძოლებზე, ავტორების ცხოვრებიდან ფაქტების გაანალიზებისას გამოიკვეთა მთელი რიგი ფაქტორები, რომლებიც გასათვალისწინებელია ტრავმის გაანალიზებისას.

მრავალმხრივი პერსპექტივა: სამი სხვადასხვა ავტორის ნაწარმოებების ანალიზმა საშუალება მოგვცა დაგვეჩვენა კონფლიქტი სხვადასხვა კუთხიდან. ეს მრავალფეროვანი ხედვა ხელს უწყობს კონფლიქტის უფრო სრულყოფილ გაგებასა და ემპათიის გაღრმავებას ყველა მხარის მიმართ.

❖ **საერთო თემები:** მიუხედავად განსხვავებული პერსპექტივებისა, ყველა ნაწარმოებში გამოიკვეთა საერთო თემები - იძულებითი გადაადგილება, იდენტობის კრიზისი, ტრავმა და გამძლეობა. ეს მიუთითებს კონფლიქტის უნივერსალურ გავლენაზე ადამიანთა ცხოვრებაზე, მიუხედავად მათი ეთნიკური კუთვნილებისა.

❖ **ლიტერატურის როლი:** კვლევამ აჩვენა, რომ ლიტერატურას შეუძლია მნიშვნელოვანი როლი შეასრულოს კონფლიქტის გააზრებაში.

❖ **ჰუმანისტური მიდგომა:** სამივე ავტორი, მიუხედავად მათი განსხვავებული წარმომავლობისა, ხაზს უსვამს კონფლიქტის ადამიანურ განზომილებას და მოუწოდებს მშვიდობისა და შერიგებისკენ. ეს გვიჩვენებს ლიტერატურის პოტენციალს, გახდეს ხიდი დაპირისპირებულ მხარეებს შორის.

❖ **იდენტობის კომპლექსურობა:** ნაწარმოებები ასახავენ, თუ როგორ ართულებს კონფლიქტი იდენტობის საკითხებს და როგორ უბიძგებს ადამიანებს გადააფასონ საკუთარი თავი და

სხვები. ეს გვეხმარება გავიგოთ კონფლიქტის დრმა ფსიქოლოგიური გავლენა.

❖ **სოციალური პასუხისმგებლობა:** კვლევამ აჩვენა, რომ მწერლებს აქვთ მნიშვნელოვანი სოციალური პასუხისმგებლობა კონფლიქტურ სიტუაციებში. მათ შეუძლიათ გავლენა მოახდინონ საზოგადოებრივ აზრზე და ხელი შეუწყონ ურთიერთგაგებას.

დასკვნის სახით შეგვიძლია ვთქვათ, რომ ეს ლიტერატურული ნაწარმოებები წარმოადგენენ არამხოლოდ მხატვრულ ტექსტებს, არამედ მნიშვნელოვან კულტურულ დოკუმენტებს, რომლებიც ასახავენ საზოგადოების დამოკიდებულებას კონფლიქტის მიმართ. ისინი გვთავაზობენ უნიკალურ შესაძლებლობას, გავიხედოთ კონფლიქტის მიღმა და დავინახოთ საერთო ადამიანური გამოცდილება, რაც შეიძლება გახდეს საფუძველი მომავალი დიალოგისა და შერიგებისთვის.

ეს კვლევა ხაზს უსვამს ლიტერატურის მნიშვნელობას კონფლიქტების გააზრებასა და მოგვარებაში, გვთავაზობს ახალ პერსპექტივებს მთიანი ყარაბაღის კონფლიქტის კომპლექსური ბუნების გასაგებად.

ზემოთ ხსენებული რომანები არის მოწოდება, რომ ადამიანმა არ დაკარგოს სინდისი, პასუხისმგებლობა, მოვალეობა თუნდაც ყველაზე რთულ ვითარებაში. ინტელექტუალები, გამოჩენილი კულტურული მოღვაწეები არ უნდა იყვნენ გულგრილები იმ უსამართლობის მიმართ, რომელიც ხდება ქვეყანაში, რომელიმე ეროვნების ან ჯგუფის მიმართ. საზოგადოებამ ჯანსაღად, სამართლიანად და ობიექტურად უნდა შეაფასოს ნებისმიერი მოვლენა ქვეყნის ცხოვრებაში.

გამოყენებული ლიტერატურა :

მოვლუდი, გიუნელ. (2020). *ბანაკი*, გამომცემლობა „ლიტოდი-სეა“, თბილისი.

- აბგარიანი, ნარინე. (2018). *განავრძე ცხოვრება*, გამომცემლობა, „AGT“, მოსკოვი.
- აილისლი, აქრამ. (2003). *ქვის სიზმრები*, გამომცემლობა, „ინტელექტი“, თბილისი.
- ელ. რესურსი: http://loveread.ec/read_book.php?id=72084&p=1
- ელ. რესურსი: <https://echo.msk.ru/programs/beseda/2707455-echo/> (25.09.2024).
- ელ. რესურსი: https://ru.wikipedia.org/wiki/Каменные_сны, (25.09.2024).
- Alexander, Jeffrey C – *Toward a Theory of Cultural Trauma* – University of California press, Berkley 2004.
- Абгарян Н. Дальше жить. Москва : АСТ, 2018. 256.
- Айерман Р. Социальная теория и травма / Р. Айерман // Социологическое обозрение. — Т. 12. — 2013. — № 1. — С. 125.
- Казарян К., Исаев Г. Армяне и азербайджанцы залечивают психологические раны после войны. «Девочка из Карабаха» роман Гюнель Мовлуд о жизни беженцев, патриархальном Азербайджане и сильных женщинах, ელ. რესურსი: <https://www.rfi.fr/ru/кавказ/20210308-девочка-из-карабаха-роман-гюнель-мовлуд-беженцы-война-азербайджан-женщины> (23.09.2024).
- Севиль Гусейнова, ЖИЗНЬ В «КЛЕТКЕ»: ВОСПОМИНАНИЯ ДЕВОЧКИ ИЗ КАРАБАХА ელ. რესურსი: <https://p-s-urban.cisr-berlin.org/zhizn-v-kletke-vozpominaniya-> (25.09.2024).
- Казарян К., Исаев Г. Армяне и азербайджанцы залечивают психологические раны после войны. ელ. რესურსი: <https://russian.eurasianet.org> (23.09.2024).
- «Девочка из Карабаха» — роман Гюнель Мовлуд о жизни беженцев, патриархальном Азербайджане и сильных женщинах. ელ. რესურსი: <https://www.rfi.fr/ru/кавказ/20210308/>.
- de Waal, Thomas. *Black Garden: Armenia and Azerbaijan Through Peace and War*. New York University Press, 2013.
- Айлисли, Акрам. *Каменные сны. Дружба Народов*, 2012.

- Abgaryan, Narine. *Three Apples Fell from the Sky*. Oneworld Publications, 2020.
- Movlud, Gunel. *The Camp*. Azerbaijan Literature Magazine, 2018.
- Gamaghelyan, Phil. "Rethinking the Nagorno-Karabakh Conflict: Identity, Politics, Scholarship." *International Negotiation*, vol. 15, no. 1, 2010, pp. 33-56.